

Ajad muutuvad ja meie koos nendega Aga kuidas ja kui palju?

KAI TAAL

muusikaajakirjanik

Pidustuste "Estonia maja 100" lõppkontsert: ERSO, EFK, RO Estonia ooperikoor, RAM ning solistid Kristel Pärtna, Juuli Lill, Oliver Kuusik ja Pavlo Balakin. Mihhail Gertsji juhatusel kõlas Beethoveni Üheksas sümfoonia.

Mitmekesisus – see kurikuulus sõna sel sügisel. Mida selle all õieti mõista? Kas igaühele midagi, ja kui, siis kellele ikkagi? Kes on kontsertide sihtrühm ja kuivõrd peaks selle eelistustega arvestama? Need on keerulised küsimused ja kogu maailmas püüavad paljud kontserdikorraldajad neile lahendusi leida; kord enam, kord vähem edukalt. Ja mida mõista siinkohal edu all?

Ükskõik kuidas ka ei üritataks sümfooniakontserti inimestele lähemale tuua, traditsiooniliselt jääb see niikuinii, juba oma koosseisu ja vormi tõttu. Õnneks. Suured laevad pööravad aeglaselt. ERSO sügis-kontserdid olid enamasti rahvarohked ja see on põhjus rõõmustamiseks. Kahtlemata oli ka mitmekesisust: viis dirigenti, neli kontsertmeisterit, seitse erinevat kava ja kõige üle kõrgumas peatse kontserdireisi ootus. Mulle meeldib, kui traditsiooni sees leitakse uuenduslikke ideid ning sümfooniakontserdi puhul kohtab seda sageli. ERSO pole siin erand.

ERSO ja Estonia

Septembris juubeldas ERSO koos Rahvusooperiga, hooaja kolm esimest kontserti olid ühel või teisel kombel seotud Estonia maja 100. aastapäeva pidustustega.

Hooaja avakontsert 7. septembril Neeme Järvi dirigeerimisel koosnes tervenisti eesti muusikast ning kolm teost olid samad mis sajanditagusel Estonia avamiskontserdil. Artur Kapi kantaadis "Päikesele" ja Tobiase *Sanc-tuſes* oratooriumist "Joonase lähetamine" olid kaastegevad kõik tänase Estonia parimad jõud: ooperikoor, poiste-koor, Estonia seltsi segakoor ja ooperisolistid Heli Veskus, Juuli Lill, Oliver Kuusik, Mart Madiste, Rauno Elp ja Pavlo Balakin. Tobiase "Eks teie tea" kulges minu jaoks liiga kiires tempos, nii loo tekstisõnumist kui ka autori tempomääratlusest *largo cantabile* oleks oodanud rahulikumat kulgemist, ka koorile tundus tempo harjumatu.

Ükskõik kuidas ka ei üritataks sümfoonia-kontserti inimestele lähemale tuua, traditsiooniliseks jääb see niikuinii, juba oma koosseisu ja vormi tõttu. Õnneks.

Sigrid Kuulmanni soleerimisel kõlasid Tubina Viiulikontserdist nr 1 teine osa ja Artur Kapi “Viimne piht” ning need olid selle õhtu kaunimad hetked. Kuulmanni mängus oli suurt süvenemist, meeldis lugude hea kujundus, kaunis ja puhas toon ning viiuldaja artistlik olek.

Elleri “Koit” on avanud ERSO hooaegu juba aastakümneid, kuid sellist avarust, hingestatust ja ülevust, mida Peeter Lilje aastakümneid tagasi teosest välja võlus, pole minu arvates keegi suutnud ületada. Järvi tõlgendus tundus liiga tõtlik ja kokkusurutud, igatsenuks rahulikumat tempot ja rohkem värve. Seevastu Tubina süit balletist “Kratt” õnnestus väga hästi, tantsude rütmikus mõjus kaasakiskuvalt ning veenvalt kujundatud teosest eristus eriti haarav “Maksamereliste tants”. Kõige meeldejäävam oli sel õhtul siiski Villem Kapi “Põhjarannik”, mis näib dirigendile väga südamelähedane olevat. Kiidusõnu väärrib siinkohal ka RAM nii oma vokaali kui ka väga hea diktsiooni eest.

Harukordselt kauni kontserdi andis ERSO koos **Eesti Filharmoonia Kammerkoori** ja solistide **Kaia Urbi**, **Mati Turi** ja **Uku Jolleriga** maestro Järvi dirigeerimisel 12. septembril, tuues ettekandele katkendeid Haydni oratooriumist “Aastaajad”. Seesugusel kontserdil ununeb aeg ja ruum, jääb puhas rõõm ja nauding muusika ilust ja suurepärasest esitusest. Neeme Järvil on Haydni muusikaga eriline side ja suurt orgaanilisust on näha alati, kui ta selle klassiku teoseid juhatab. Eelmisel hooajal Järvi dirigeeritud Haydni “Pariisi sümfoonia-te” sari on andnud ERSOle täiesti uue kvaliteedi klassitsismiajastu teoste mängimiseks ning “Aastaajad” tõestasid seda. Kammerkoor esines oma tuntud headuses: see klišeelik väide kätkeb endas väga kõrget tehnilist ja muusikalist taset, kuid ka stiili täpset tabamist ja sisu selget avamist. Selle õhtu särav täht oli tenor Mati Turi, kelle hääles on õnnelikus koosluses *Lied*-i-laulja tundlikkus ja värvirohkus ooperilaulja kõlajõu ning suure dünaamilise skaalaga. Praegu maailma ooperilavadel väga

edukas Turi esitas oma partii suure pühendumise ja süvenemisega ning ülivõrded jääksid tema vokaalse ja muusikalise kõrgvormi kirjeldamiseks nõrgaks. Braavo! Kaia Urb on endiselt üks eesti muusikalsemaid ning kaunima häälega lauljaid, kes annab erilise sära kõigile kontsertidele, kus ta üles astub. Sellel õhtul jäi eriti meelde “Talve” osat laul kooriga “Ein Mädchen, das auf Ehre hiehl”, kus Urbi nakatavus ja näitlejameisterlikkus olid lausa klass omaette.

Nii häid kontserte on väga harva. Loodetavasti kuuleb kunagi samas esituses tervet oratooriumi, liiga kiiresti sai läbi see kaunis õhtu.

Kui “Aastaajad” kõlas Estonia avamisel ka sada aastat tagasi, siis Beethoveni Üheksas sümfoonia, mis lõpetas aastapäeva pidustused, lõi loodetavasti nüüd uue traditsiooni. Kas näiteks saja aasta pärast on meil veel ooperiteater, solistid, sümfooniaorkester, koorid, millega seda ulatuslikku teost esitada? Loodetavasti!

Põhilisel Rahvusooper Estonia dirigendina tegutsev **Mihhail Gerts** on olnud ERSO ees harv, kuid ere nähtus. Mäletan siiani suure elamusena tema dirigeeritud Ivari Ilja juubelikontserti 2009. aastal, kus eriti Brahmsi Esimese klaverikontserdi tõlgendus oli noore dirigendi kohta harukordselt küps ja professionaalne; parim selle teose orkestrikujundus, mida olen kuulnud. Beethoveni viimase sümfoonia esitus tuleb aga lausa rabavalt heaks tunnistada, eriti arvestades Gerts'i peaaegu olematut Beethoveni-kogemust – ta pole siiani ühtegi Beethoveni sümfooniast kontserdil juhatanud ning esmakogemuseks siis Üheksas, see Jaakobi võitlus Jumalaga! Minu jaoks on see tõend 29-aastase dirigendi erakordsest võimekusest ja andekusest.

Gerts oli teosesse väga põhjalikult süvenenud, esitust iseloomustasid täpsed strihhid ja tekstitruudus, väga meeldisid tempod ja harukordselt hästi välja töötatud faktuur. Esimeses osas oli haaravat mitmeplaaniilisust, magusvalusa karakteri veenvat esiletõomist, teise osa

vaoshoitud tempo ja karakterikujundus meenutasid minule köitvaimat varianti sellest teosest – ka Berliini Filharmoonikud ja Claudio Abbado pole läinud selle osaga tavalist, ülikiiret rada, vaid loovad harjumuspärasest aeglasema tempoga veidi kummastava atmosfääri. Neljandas osas häiris mõnevõrra kooripartii valjus, mis mattis orkestrit ning ei tundunud põhjendatud. Solistideansamblist paistsid rohkem silma **Juuli Lill** ja **Oliver Kuusik**, nende tämbrid ja muusikaline lähenemine sobitusid hästi teosesse ning toetasid sümfoonia kui terviku arendust.

Gerts kaldub keskenduma detailidele ja nende seostele, mahendama dünaamilisi kontraste, saavutades sellega teose ühtlase kulgemise. Mulle isiklikult väga sümpaatne lähenemine: vormiteraviku kujundus sellest ainult võidab ning muusika ilu pääseb rohkem mõjule. See teeb Gertsist isikupärase dirigendi nii Eesti kui ka maailma kontekstis ning väga sooviks teda edaspidi ka ERSO ees sagedamini näha.

ERSO ja Eesti Kontsert

ERSO kaks oktoobrikuu kontserti, mis korraldatud kahasse Eesti Kontserdiga, eristusid silmanähtava publiku vähesuse poolest ja sellest on kahju. Loodetavasti oli Tartus ja Jõhvis neil kontsertidel rohkem rahvast kui ERSO kodusaaalis, sest mõlemad kavad olid väga heal tasemel ette valmistatud ja esitatud.

4. oktoobri kontserti alapealkirjaga “Sümfooniline seiklus. “Sõrmus”” dirigeeris **Paul Mägi**, kes pole ERSO ees eriti sage külaline ja seda, et olukord võiks vastupidine olla, tõestas ta veenvalt. Harva kuuleb ERSOlt nii head mängu kui sel õhtul, muusika oli hästi organiseeritud nii pillirühmiti kui ka nende vahel, lugude ülesehitus ja kulminatsioonid veenvad ja jõulised. Kui esimeses pooles kõlanud Wagneri sisse-

Mul on viimasel ajal süvenenud tunne, et inimesed hakkavad väsima kontserdi välistest trikkidest ning interpretide püüdest meeldida.

Tšellist Narek Hakhnazaryan – selle sügise suurimaid elamusi.
FOTOD ERSO ARHIIV

juhatus ja “Isolde armusurn” ooperist “Tristan ja Isolde” oli väga elamuslik, siis teist poolt täitnud Henk de Vliegeri arranžering tundud ooperitetraloogiast ei suutnud mind teosena köita. Nauditav oli teostus, kuid mitte muusika ise, ja kuivõrd üldse Wagneri ooperite transkriptsioonid sümfooniaorkestri seades toimivad, on iseküsimus. Võibolla ka maitse küsimus.

18. oktoobril toimus sarja “Nõnda kõneles Zarathustra. Richard Strauss 150” avakontsert, mida juhatas selle kunstiline nõustaja ja ERSO peakülaaldirigent **Olari Elts**. Väga läbimõeldud kava sidus loogilisse tervikusse Beethoveni ja Szymanowski teosed ning päädis sarja nimiloo haarava esitusega. Straussi järgmise aasta juunis saabuva 150. sünniaastapäeva tähistamine algas väarikalt.

Olari Elts vaimustas juba eelmisel hooajal oskusega edukalt hõlmata üli-suurt orkestrikoosseisu ja keerulisi partituure; Mahleri Kuues ja Messiaeni “Turangalila”-sümfoonia tõestasid, et Eltsi mõtlemise kiirus ja haaramisvõime on erakordsed. Tema käe all saavutab ERSO alati suure energialaengu ja intensiivsuse ning orkestrantide temperament näib oluliselt “lõunamaisem” kui muidu. Ka kõnealune kontsert oli igas mõttes väga elav, särisev, pulbitsev ning üllatusti pakkuv. Beethoveni Neljandal sümfoonial olid võrratud ääreosad, samaaegselt hoogsad ja täpsed. Münd väga liigutas avaosa sissejuhatus – nii tundlik ja nüansirikas. Seesugune “sügavustesse tungimine” ja peidetumate hingekeelte puudutamine on mulle uus ja väga sümpaatne joon Eltsi interpretatsioonis. Seda oli märgata ka teistes lugudes, eriti “Zarathustras”, mis oli orkestrile tehni-

seks ja muusikaliseks meistriklassiks. Väga hästi kõlasid sel õhtul altviuili ja tšello rühm ning eraldi tõstan esile violade kontsertmeisteri **Rain Vilu** kauni ja puhta tooniga mängu.

ERSO ja Ameerika

Kontsertidel “Tallinn–Atlanta” ja “Tallinn–New York” esitles ERSO oma novembrikuise Ameerika turnee teoseid. New Yorgis oli kaastegev EFK, kõlasid Pärdi ja Mozarti teosed koorile ja orkestrile ning seda kooslust saigi Ameerikas kuulda vaid Lincoln Center Avery Fisher Hallis, New Yorgi Filharmoonikute kodusaalis. Teisi teoseid Ameerikas eri kontsertidel varieeriti, lisaks kõlas Tšaikovski Viies sümfoonia (mille “peaproov” anti Tallinnas Estonia teatri aastapäeva pidustuste vabaõhukontserdil).

“Tallinn–New York” kontserdi avanumber, Tormise Avamäng nr 2 kõlas mõneti ebatraditsiooniliselt – harjumuspärasest lüürilisemalt, sisekaemuslikult, kohati lausa meditatiivselt. Sarnast liini jätkasid Pärdi “In principio” ja “Da pacem Domine” ning samuti Mozarti “Ave verum corpus”, kus see oli ootuspärasem. ERSO, EFK ja Neeme Järvi mõistavad üksteise muusikalisi taotlusi hästi ning ettekanded olid õnnestunud. Teises pooles kõlanud Sibeliusi Sümfoonia nr 5 on kammerlikuna mõjuv, mõneti eklektiline teos ning jätkas samas õhustikus.

Seevastu “Tallinn–Atlanta” kava oli tasakaalustatum: Pärdi teose “Cantus Benjamin Britteni mälestuseks” sugestiivne ja kristallselge esitus juhatas sisse Dvořáki kirgliku Tšellokontserdi **Narek Hakhnazaryani** soleerimisel. Tšellisti sundimatu ja orgaaniline, kõige pare-

mas mõttes kerge, aga kindlasti mitte kergekaaluline mäng oli selle sügise suurimaid elamusi. Justkui vaba raskustest ja raskusjõust, lihtne ja loomulik – nauding oli vaadata, kui näiliselt ime-lihtsalt tal kõik õnnestus. Ta pill kõlas erakordselt hästi ja jõuliselt; sellist rikkalikku tooni, suurepärasest tehnikast ning poeetilist tõlgendust kuuleb meil harva. Jah, see kõik on õige, kuid ei anna samas kümnendikkugi edasi sellest, mis tegelikult toimus. Sel kontserdil tundsin, kui vähe suudavad sõnad kirjeldada muusikas toimuvat.

Mulle meeldib see läbipaistev kõla, mille **Nikolai Aleksejev** ERSO juures saavutab. Tema žestid on napid, kuid orkestris elab iga noot ning iga orkestrant annab endast maksimumi. Brahmsi Teise sümfoonia tõlgendus oli karge ja suurejooneline, võibolla tavapärasest pisut vaoshoitum, kuid siiski üdini romantiline. Eraldi peab esile tooma selle õhtu kontsertmeisterit **Harry Traksmani**, kes tegi suurepärasest tööd, eriti sööbis mällu tema sõnulseletamatult kaunis duett Hakhnazaryaniga Dvořáki viimase osa lõpus, mis oli kui kõrgemate sfääride muusika.

Endalegi üllatuseks on minus viimasel ajal süvenenud tunne, et inimesed hakkavad väsima kontserdi välistest trikkidest ning interpretide püüdest meeldida; et enesele suure reklaami tegemine ja tuntuse ostmine jätab muusiku loomingle tugeva jälje, mida on võimatu mitte märgata. Näib, et üha rohkem inimesi pöördub väikese printsi usku ja on veendunud, et tähtsaim on silmale nähtamatu. Kontserdikorraldajate arvamus, et kontsert ja interpret peaksid olema võimalikult atraktiivsed ja ka visuaalselt huvitavad, tundub ületähtsustatud. Muusika on helide kunst ja ma pole kaotanud usku, et ainult helide kaudu on sel võimalik inimeseni jõuda ja teda liigutada. Ma ei usu, et inimloomus on nii palju muutunud.

Näib, et üha rohkem inimesi pöördub väikese printsi usku ja on veendunud, et tähtsaim on silmale nähtamatu.